

УДК: 378 : 331.5

**СУЧАСНІ ПРОБЛЕМИ ПІДГОТОВКИ ЕКСПЕРТІВ З ОЦІНКИ
МЕДИЧНИХ ТЕХНОЛОГІЙ ЗА УМОВ СТВОРЕННЯ
НАЦІОНАЛЬНОЇ СИСТЕМИ КВАЛІФІКАЦІЙ В УКРАЇНІ**

Немченко А.С., Назаркіна В.М., Косяченко К.Л., Бабенко М.М.

Національний фармацевтичний університет, Харків, Україна

economica@nuph.edu.ua

Резюме. За умов впровадження оцінки медичних технологій (ОМТ) у практику охорони здоров'я (ОЗ) актуальності набуває створення професійного середовища, а саме підготовка кваліфікованих експертів з ОМТ, здатних на належному рівні проводити таку оцінку і ефективно використовувати її результати в процесі ухвалення рішень щодо відбору ЛЗ, закупівель ЛЗ, реімбурсації. Проведено аналіз сучасних проблеми підготовки експертів з ОМТ за умов створення національної системи кваліфікацій в Україні.

Ключові слова: *національна система кваліфікацій, експерт з оцінки медичних технологій, компетентнісний підхід, професійний стандарт, система вищої освіти, результати навчання, кваліфікація, ринок праці.*

Сучасний етап реформування вітчизняної системи охорони здоров'я (ОЗ) характеризується активним впровадженням оцінки медичних технологій (ОМТ, *англ.* Health Technology Assessment – HTA), яка передбачає комплексну незалежну експертизу ефективності застосування різних медичних технологій (МТ) (зокрема, лікарських засобів (ЛЗ), медичних виробів (МВ), схем лікування, засобів профілактики тощо) з погляду їх безпеки, ефективності, впливу на бюджет тощо. У цьому контексті актуальності набуває підготовка кваліфікованих експертів з ОМТ, здатних на належному рівні планувати й проводити такі дослідження, документально оформляти їх результати та впроваджувати у наукову, освітню та практичну діяльність, забезпечуючи

підтримку прийняття рішень щодо включення певних ЛЗ, МВ до номенклатур/переліків, обґрунтування доцільності їх реімбурсації, закупівлі за бюджетні кошти, укладання договорів керованого доступу тощо.

Сучасний стан реформування вітчизняної системи вищої освіти можна охарактеризувати як інтеграційний етап сфери підготовки фахівців (освіти) з ринком праці, що передбачає гармонізацію нормативно-правової бази, змісту освіти та системи кваліфікацій з міжнародними стандартами та вимогами ринку праці, забезпечення якості освіти на основі об'єктивного моніторингу результатів навчальної діяльності.

Формування змісту освіти здійснюється на базі компетентнісного підходу, вимог Національної рамки кваліфікацій (НРК) і стейкхолдерів (роботодавців). Формалізація вимог ринку праці виражається в професійних стандартах. Зміст освіти визначається освітніми стандартами. Базуючись на принципі автономії університети самостійно визначають зміст освіти у термінах результатів навчання, а також перелік навчальних дисциплін, що забезпечать отримання цих результатів.

В контексті змін у системі освіти та професійної підготовки, обумовлених об'єктивними тенденціями розвитку ринку праці (як на національному, так і на глобальному рівні) актуалізувалися питання адекватної оцінки результатів навчання (зокрема, неформального, інформального). Формування національних систем кваліфікацій спрямоване на узгодження дій у сфері присвоєння, підтвердження, визнання кваліфікацій між роботодавцями, суб'єктами освітньої діяльності, професійними асоціаціями, іншими зацікавленими особами.

Забезпечення якості вищої освіти відповідно до вимог ринку праці та міжнародних інституцій потребує визначення місця та ролі освітніх стандартів у системі вищої освіти України та їх взаємодії із професійними стандартами.

Питання якості і стандартизації освіти, реформування структури напрямів підготовки та змісту освіти відповідно до вимог сьогодення наразі

широко дискутуються у наукових працях, засобах масової інформації, що обумовлене об'єктивними умовами на ринку праці, працівники різних професій та сфер діяльності періодично стикаються з проблемами адекватної оцінки рівня освіти та професійної кваліфікації при влаштуванні на роботу, визначенні рівня оплати праці тощо. Наразі здійснюється гармонізація нормативно-правової бази у сфері розробки й затвердження стандартів, моніторингу їх дотримання, створення надійної й валідної системи оцінювання тощо.

Метою статті є аналіз стану та проблем створення національної системи кваліфікацій для інтеграції освіти, науки та практики у сфері формування, розвитку, відтворення, оцінювання кваліфікацій і компетентностей відповідно до міжнародних стандартів, вимог роботодавців і потреб суспільства.

Матеріали і методи. Під час проведення досліджень використовувався широкий спектр об'єктів: нормативно-правові документи, наукові публікації з питань впровадження ОМТ та створення професійного середовища (підготовки експертів з ОМТ), реформування вітчизняної системи вищої освіти; національні й міжнародні стандарти (Європейська рамка кваліфікацій (QF-EHEA), Європейська рамка кваліфікацій для навчання впродовж життя (EQF LLL / EQF), Міжнародна стандартна класифікація освіти (ISCED), Європейська класифікація умінь, компетентностей, кваліфікацій та професій (ESCO), Міжнародна стандартна класифікація професій (ISCO)). Методи: історичний, системний, узагальнення, порівняльний, логіко-семантичний, інформаційно-аналітичний, структурно-функціональний, математико-статистичний.

Результати дослідження. Останнім часом у вітчизняній системі вищої освіти відбуваються тектонічні зрушення, викликані зміною акцентів на ринку праці та, відповідно, освітніх послуг, а також курсом на формування національної системи кваліфікацій. Підґрунтям для кардинальних змін у системі підготовки фахівців стала низка проблем, серед яких ключова роль

відводиться проблемі невідповідності змісту та якості освіти актуальним потребам суспільства та національної економіки, низької інтенсивності взаємодії з наукою та бізнесом.

Окрім визначених «Стратегією розвитку вищої освіти в Україні на 2021–2031 роки» цілей і завдань щодо інтеграції у європейський і світовий освітній простір, створення платформи для професійної сертифікації фахівців за міжнародними стандартами; забезпечення сумісності європейської та національної систем кваліфікацій; досягнення визнання українського диплому про вищу освіту на міжнародному рівні, виникають супутні проблеми, обумовлені необхідністю реформування системи охорони здоров'я (далі – ОЗ), переглядом підходів до підготовки відповідних фахівців ОЗ, зокрема, експертів з оцінки медичних технологій.

Відповідно до рішення VIII з'їзду ГО «Об'єднання організацій роботодавців медичної та мікробіологічної промисловості України» (Постанова від 29.07.2021 р. № 4) було затверджено склад Галузевої ради з розробки професійних стандартів та професійних кваліфікацій у фармацевтичній галузі.

Розроблення професійного стандарту запроваджується залежно від потреби роботодавців у кваліфікованій робочій силі, її розподілу за робочими місцями, форм зайнятості та умов праці для окремої професії, за якою присвоюється повна кваліфікація, або для групи споріднених професій у певній сфері професійної діяльності. Порядок розроблення, введення в дію та перегляду професійних стандартів затверджено постановою КМУ від 31.05.2017 р. № 373 (зі змінами).

В Україні, як і у багатьох інших країнах наразі основним орієнтиром є Класифікатор професій, на основі якого будується єдина тарифна сітка (ЄТС). Варто зауважити, що у класифікаторі професій і у ЄТС змішуються різнорідні об'єкти: професійні кваліфікації (професії), посади та види занять, що, безперечно, впливає на адекватність оцінювання людського капіталу.

Національною системою кваліфікацій передбачене запровадження єдиної шкали кваліфікацій незалежно від галузей економіки – 8-рівневої Національної рамки кваліфікацій (НРК). Освітні й професійні стандарти мають відповідати певному рівню НРК, що дає змогу порівнювати кваліфікації не лише з різних галузей, але і у різних державах Європи завдяки узгодженню національних рамок кваліфікацій з Європейською рамкою.

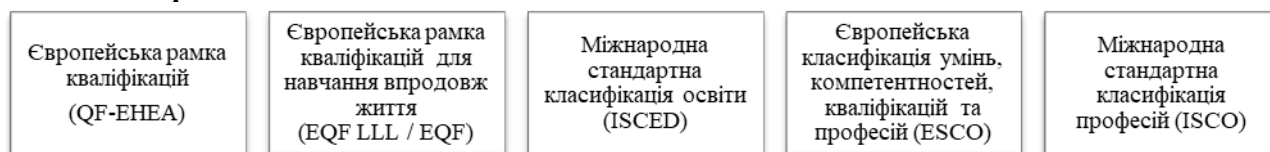
У контексті інтеграції України з Європейським простором вищої освіти (ЄПВО) постановою КМУ від 29.04.2015 р. № 266 запроваджено новий перелік галузей знань і спеціальностей, узгоджений з Міжнародною стандартною класифікацією освіти (International Standard Classification of Education – ISCED). ISCED вперше була розроблена в середині 1970-х років, наразі є еталонною класифікацією для організації освітніх програм і відповідних кваліфікацій за рівнями та галузями освіти, а також для збору та аналізу міжнаціональних порівнянних статистичних даних про освіту. Перегляд ISCED є продуктом міжнародної угоди та офіційно приймається Генеральною конференцією держав-членів ЮНЕСКО. Чинна редакція (ISCED-F 2013) описує предметний зміст кожної зі сфер класифікації галузей освіти та професійної підготовки.

Варто зауважити, що наразі існують певні розбіжності у розумінні змісту таких базових категорій як «професія», «кваліфікація», «результати навчання», «компетентності», «трудові функції», «професійний стандарт», що не може не впливати на процеси розробки і впровадження освітніх і професійних стандартів, їх узгодженості між собою та з іншими нормативно-правовими документами (національними й міжнародними) (рис. 1).

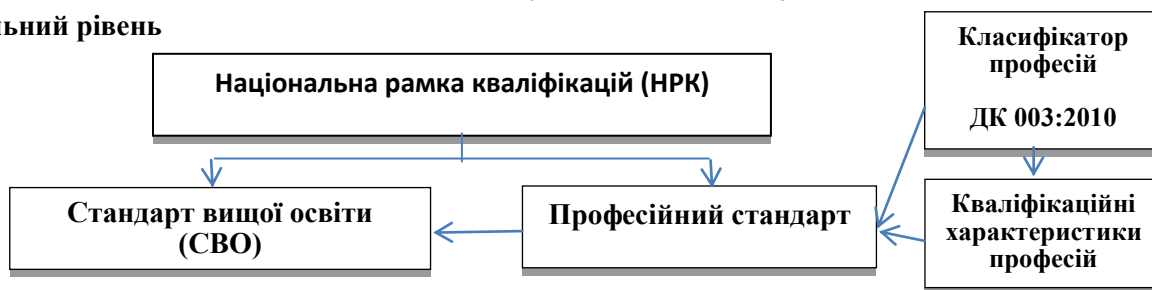
Відповідно до чинного законодавства України кваліфікацією вважають визнану уповноваженим суб'єктом і засвідчену відповідним документом стандартизовану сукупність здобутих особою компетентностей (результатів навчання). Кваліфікації за змістом класифікуються на освітні та професійні, за обсягом – на повні й часткові. Кваліфікація вважається повною в разі

здобуття особою повного переліку компетентностей відповідного рівня НРК, що визначені стандартом і частковою – в разі здобуття частини передбачених для відповідного рівня компетентностей. Варто зауважити, що результати навчання та компетентності, необхідні для присудження освітніх та/або присвоєння професійних кваліфікацій, можуть досягатися та здобуватися у системі формальної, неформальної чи інформальної освіти.

Глобальний рівень

Національний рівень

Локальний рівень

Рис. 1. Нормативні документи змісту вищої освіти України

Національна рамка кваліфікацій (НРК), затверджена ПКМУ від 23.11.2011 р. №1341 (зі змінами), являє собою системний і структурований за компетентностями опис кваліфікаційних рівнів освіти через дескриптори, які формулюються у термінах результатів навчання на основі вимог до знань, умінь, комунікативної компетентності, автономності й відповідальності. Згідно з ПКМУ №519 від 25.06.2020 р. НРК було приведено у відповідність до

8-рівневої Європейської рамки кваліфікацій. НРК призначена для розроблення, ідентифікації, співвіднесення, визнання, планування і розвитку кваліфікацій і може бути використана у роботі органів виконавчої влади, установ і організації, що реалізують державну політику у сфері освіти, зайнятості й соціально-трудових відносин, навчальними закладами, роботодавцями, іншими юридичними й фізичними особами.

При розробці вітчизняних освітніх і професійних стандартів доцільно спиратися на міжнародні документи. Одним з загальновизнаних стандартів є Європейський класифікатор вмінь, навичок, компетентностей, кваліфікацій і професій ESCO (*англ.* European Skills, Competences, Qualifications and Occupations). Цей класифікатор використовується різними зацікавленими сторонами у питаннях зайнятості, освіти та навчання для оцінювання, документування та підбору персоналу за допомогою онлайн-платформ Europass і Eures; аналізу «big data» про навички та професійні тенденції для надання рекомендацій інституціям, відповідальним за розробку відповідних політик, тренерам і кінцевим користувачам (в Україні – Європейський фонд освіти). ESCO містить описи 3008 професій та 13 890 навичок, пов'язаних з цими професіями 28 мовами (усі офіційні мови ЄС, а також ісландська, норвезька, українська та арабська). Метою ESCO є підтримка мобільності робочих місць у Європі та більш інтегрованого й ефективного ринку праці.

Міжнародна стандартна класифікація професій (*англ.* International Standard Classification of Occupations – ISCO) є основою для розробки національного класифікатора професій та одним з основних інструментів забезпечення міжнародної звітності, порівняння та обміну статистичними та адміністративними даними у сфері зайнятості та професійної підготовки. Діюча версія класифікації ISCO-08 набула чинності у 2008 р.

Проте Національний класифікатор України «Класифікатор професій ДК 003:2010», затверджений наказом Держспоживстандарту України 28.07.2010 р. № 327, був побудований на основі версії ISCO-88 (1988 року). Наразі до

українського класифікатора вносяться певні зміни і доповнення, але, на нашу думку він потребує системного перегляду і доопрацювання у зв'язку з динамічними змінами ринку праці (у зв'язку з розвитком нових сфер економічної та професійної діяльності з'являються нові професії, натомість інші втрачають актуальність).

Після узгодження з МОЗ України та Мінсоцполітики України наказом Мінекономіки № 1574 від 18.08.2020 р. було внесено відповідні зміни до Національного класифікатора України ДК 003:2010 «Класифікатор професій», а саме введено назву посади «Експерт з оцінки медичних технологій» з кодом 2229.2 (професійне угруповання «Професіонали в галузі медицини (крім сестринської справи та акушерства)», підклас 2229 «Інші професіонали в галузі медицини (крім сестринської справи та акушерства)», клас 222 «Професіонали в галузі медицини (крім медичних сестер)», розділ Класифікатора «Професіонали»).

Професійні стандарти (ПС) спрямовані на створення адекватної системи оцінювання професійної компетентності з урахуванням вимог ринку праці. Вони враховують актуальні вимоги робочого місця, є основою для прийому на роботу, оцінки, навчання, переміщення, оплати праці, підготовки посадових, робочих інструкцій, дають можливість створювати/відкривати нові професії, включають опис повних та/або часткових професійних кваліфікацій. ПС слугують базою для розробки освітніх стандартів та програм модульного навчання за трудовими функціями, а не за навчальними дисциплінами. Роботодавці визначають для оцінювання у розрізі професійних компетентностей результати навчання – знання, уміння та навички тощо.

Відповідно до чинних нормативних документів змістовна частина ПС описується в термінах двох дескрипторів НРК – знання та уміння і навички. Використання інших двох дескрипторів НРК – комунікації, автономії та відповідальності працівника, не передбачено. Але у деяких ПС вимоги за цим дескрипторами описані, а в деяких – опис неконкретизований або зовсім

відсутній (Посібник, 2021, 102).

Професійні та освітні стандарти мають бути елементами цілісної національної системи кваліфікацій у виді комплексу взаємопов'язаних документів, спрямованих на поліпшення якості підготовки фахівців та їх конкурентоспроможності на національному та світовому ринку праці. ПС надають сфері освіти необхідні відомості про сфери професійної діяльності випускників, об'єкти цієї діяльності, її види і завдання, потрібні компетентності майбутніх фахівців (рис. 2).

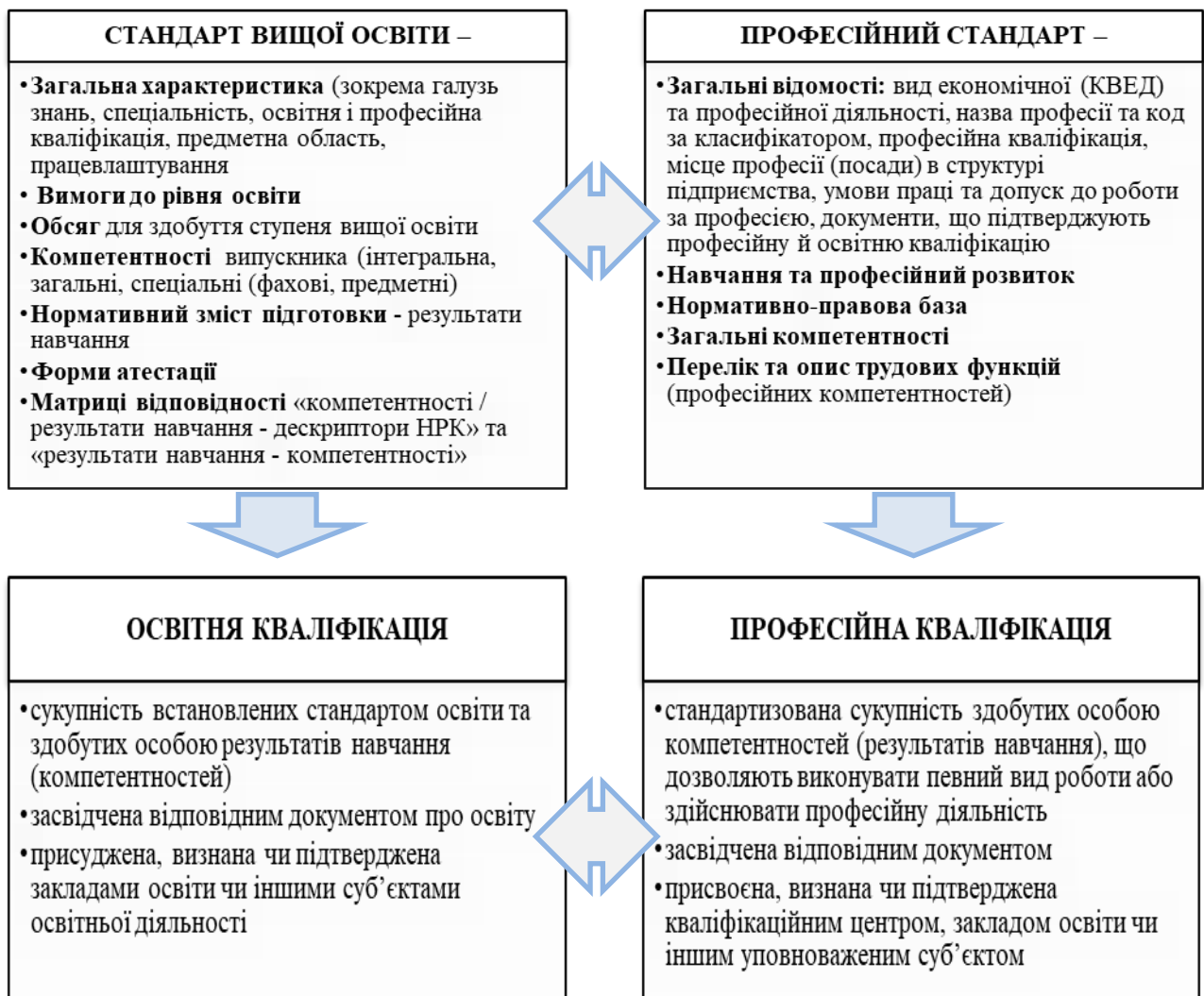

Рис. 2. Узгодження системи стандартів і кваліфікацій

Для належного функціонування такої системи має бути удосконалена нормативно-правова база, зокрема, у контексті узгодження термінології та змістовних елементів стандартів, уникнення дублювання та гармонізації міжнародними вимогами.

Для отримання певної освітньої або освітньої й професійної кваліфікації створюється освітня (освітньо-професійна, освітньо-наукова) програма, що передбачає комплекс освітніх компонентів (навчальних дисциплін, індивідуальних завдань, практик, контрольних заходів), спрямованих на досягнення програмних результатів навчання.

У свою чергу, результати навчання являють собою сукупність знань, умінь, навичок, інших компетентностей, які набула особа, навчаючись за певною освітньою програмою, які можна ідентифікувати, кількісно оцінити та виміряти. Вони мають співвідноситися з трудовими функціями та діями.

Реалізація цілей і завдань підготовки фахівців певного напрямку в межах освітньої програми цілком покладається на ЗВО, до того ж, ЗВО здійснює оцінювання результатів навчання і присудження освітньої кваліфікації.

Ключовим елементом системи підготовки є навчальний план, який визначається ЗВО і являє собою перелік і обсяг нормативних і вибіркового навчальних дисциплін, які забезпечать формування необхідних компетентностей (інтегральної, загальних та професійних), які у свою чергу будуть узгодженими з результатами навчання і дозволять будувати траєкторію професійного навчання і розвитку. Важливими моментами є узгодження логіки і послідовності засвоєння дисциплін та їх обсяг, форми проведення навчальних занять, форми і засоби контролю тощо. Для кожної дисципліни навчального плану розробляється навчальна програма, яка містить інформацію про зміст дисципліни та результати навчання.

Відповідно до структури та змісту СВО вихідними даними для визначення компетентностей, необхідних для реалізації типових завдань діяльності та виробничих функцій бакалаврів та магістрів, можуть бути

завдання діяльності та трудові функції з ПС. З огляду на перелік базових знань з професійного стандарту, визначають комплекс навчальних дисциплін навчального плану підготовки бакалаврів і магістрів, структурно-логічну схему і матрицю.

Наразі якість підготовки конкурентоспроможного фахівця значною мірою залежить від ефективності співпраці між ЗВО і стейкхолдерами. В цьому контексті розглядаються освітні технології як спосіб формування компетентностей (за допомогою активних та інтерактивних методів навчання) і системи оцінки (за допомогою залучення роботодавців і професійних експертів для їх розвитку) як інструмент для завершення формування компетенцій.

На даному етапі, враховуючи об'єктивні обмеження, доцільною є методологічно правильна організація процесу підготовки експертів з урахуванням інформаційних потреб різних цільових груп, мети та мотивів їх навчання. Від цього залежатимуть і результати навчання і власне порядок його організації.

Так, враховуючи, що більшість потенційних здобувачів вже мають вищу освіту (медичну, фармацевтичну, економічну, юридичну), мають певний досвід та обіймають певні посади, доцільно організувати декілька варіантів:

- магістерську програму на базі медичної та фармацевтичної освіти з набуттям кваліфікації «експерт з НТА» (для виконавців НТА та користувачів);
- дистанційний курс тривалістю 3-6 міс. з великою варіативною складовою для підвищення кваліфікації фахівців в сфері публічних закупівель;
- тренінги та семінари для підвищення інформованості медичної та фармацевтичної спільноти з різних проблемних питань та практичного застосування НТА (на базі позитивного досвіду проведення семінарів з НТА та Академії НТА).

Практично реалізувати весь комплекс отриманих знань щодо методології НТА можливо на рівні магістерських програм під час виконання дослідницьких завдань з НТА та належного оформлення їх результатів.

Спираючись на попередній досвід і наукові напрацювання, вивчення закордонного досвіду підготовки фахівців з НТА в країнах світу, нами була розроблена кваліфікаційна характеристика експерта з ОМТ.

ОПП «Оцінка технологій охорони здоров'я» розроблена після консультацій із науковцями та потенційними роботодавцями, які підтвердили потребу у підготовці фахівців цієї спеціальності для роботи в урядових організаціях (МОЗ), у вітчизняних та міжнародних агентствах, експертних групах, освітніх та науково-дослідних інститутах, лабораторіях, закладах ОЗ, фондах медичного страхування та ін. організаціях. Освітня програма розроблена відповідно до Закону України «Про освіту», базується на компетентнісному підході з урахуванням вимог до фахівця, пропонованих міжнародним Проектом Європейської Комісії «Гармонізація освітніх структур у Європі» (Tuning Educational Structures in Europe, TUNING).

Авторська освітньо-професійна програма (ОПП) має на меті підготовку експертів з ОМТ, здатних на належному рівні виконувати професійні завдання й обов'язки науково-дослідницького та інноваційного характеру в галузі ОМТ з акцентом на критичне мислення та практичні навички дослідження. А також вона дозволяє здійснювати планування (моделювання) та проведення ОМТ за різними аспектами (терапевтична та економічна ефективність, безпека, соціально-етичні наслідки, вплив на бюджет тощо) з використанням сучасних методів аналізу, узагальнювати, інтерпретувати та документально оформляти результати оцінки та впроваджувати їх у наукову, освітню та практичну діяльність [15].

ОПП «Оцінка технологій охорони здоров'я» передбачає підготовку експертів з оцінки медичних технологій на основі попередньо отриманої базової вищої освіти за спеціальністю «Медицина» або «Фармація». Набуття